علم

تاریخچه شفاهی مراسم مسلمیه
که در جوار بارگاه سیدالکریم(ع) برگزار می‌شود

۱۵۰ سال در عزای سفیر حسین(ع)

ماه ذی‌الحجه که فرا می‌رسد علاوه بر فضای معنوی و ملکوتی مناسک حج و انجام شعائر دینی، موضوعی دیگر در ذهن‌ها تداعی می‌شود و آن حج ناتمام امام حسین(ع) و شهادت غریبانه فرستاده‌اش حضرت مسلم ابن عقیل(ع) در کوفه است. بیش از یک قرن است که انبوه دسته‌های عزاداری برای ذکر مصیبت سفیر سیدالشهدا(ع) در آستان مقدس حضرت عبدالعظیم(ع) شهرری گرد هم می‌آیند. سال‌هاست که بلندترین طاق بازار حرم حضرت عبدالعظیم(ع) شاهد حضور همه عزاداران ایام مسلمیه است. وقتی چهارپایه نوحه‌خوان، زیر طاق آجرچینی در محل چهارسوی بازار حرم قرار می‌گیرد نفس در سینه زائران حبس می‌شود. آن‌وقت است که همه نجواکنان با چهارپایه‌رو (مداح) هم‌کلام می‌شوند و سوزداغ شهادت «مسلم ابن عقیل»، مراسم سینه‌زنی را سنگین و سنگین‌تر می‌کند.

نوحه‌خوانی در شهر ری

طبق تاریخ شفاهی که مداحان و خادمان حرم حضرت عبدالعظیم(ع) نقل می‌کنند به واسطه وجود حرم حضرت عبدالعظیم(ع) سال‌های متمادی است که شهرری میزبان عزاداران سفیر سیدالشهداست. برای ۳ روز متوالی عزاداران حضرت مسلم(ع) در شهرری نوحه‌خوانی می‌کنند. با گذر زمان برپایی مراسم مسلمیه عمومیت پیدا کرده است اما به نقل از خاطرات برخی مداحان و نواده‌های آنها برگزاری این مراسم قدمت طولانی دارد. «غلامرضا ساز گار» از مداحان و شاعران بنام تهران که به‌مدت ۲۰سال است برگزاری مراسم مسلمیه و حضور هیئت‌های تهرانی در شهرری را مدیریت می‌کند درخصوص قدمت مراسم مسلمیه می‌گوید:«طبق اسناد، مراسم مسلمیه بیش از ۱۵۰ سال قدمت دارد، اما آنچه در خاطر بنده مانده است ۷۰سال است که مراسم مسلمیه در شهرری برگزار می‌شود و دلیل این اتفاق وجود حرم حضرت عبدالعظیم(ع) است.»

استقبال خادمان حرم از هیئت‌ها

مرحوم عبدالمجید مساحتی از قاریان و خادمان معروف شهرری که به‌مدت ۶۰ سال درحرم حضرت عبدالعظیم(ع) قرآن می‌خواند خاطرات بسیاری از مراسم مسلمیه داشت. او تعریف می‌کرد: از وقتی ۱۰ ساله بودم برگزاری مراسم مسلمیه را به‌خاطر می‌آورم. شاهد مداحی و وعظ‌گویی «سلطان الواعظین» در هیئت سادات شیرازی‌ها بودم. وقتی این هیئت در روز آخر مسلمیه به چهارسوی بازار می‌رسید زیر طاق بلند بازار، سلطان‌الواعظین بر چهارپایه می‌رفت و مداحی می‌کرد. او مردی بسیار بلندقامت و خوش‌سیما بود.اوچنان صدای رسایی داشت که وقتی بدون بلندگو در ثنای مسلم ابن عقیل(ع) می‌خواند صدایش به همه رواق‌ها می‌رسید.وقتی هیئت‌ها از چهارسوی بازار می‌گذشتند و می‌خواستند وارد صحن حرم بشوند خادمان حرم حضرت عبدالعظیم(ع)با چراغ و لاله‌های روشن به استقبالشان می‌آمدند.این صحنه‌ای فراموش نشدنی است درحالی‌که همه زائران به‌خاطر سوگ سفیر امام حسین(ع) محزون بودند. در آن زمان که اغلب هیئت‌ها از تهران وارد شهرری می‌شدند بسیار مورد احترام اهالی شهرری بودند. یادم می‌آید که آیت‌الله حسین اثنی‌عشری که در ابتدای دسته قرائت قرآن حرکت می‌کرد وقتی متوجه شد که یکی از هیئت‌های تهرانی در چهارسوی بازار عزاداری می‌کنند با هیئت همراه منتظر ماندند تازمان اجرای مراسمشان تمام شود. هنوز هم این مراسم انجام می‌شود و اولویت در برگزاری مراسم همیشه با مهمان است.

هر هیئت، ۱۰دقیقه نوحه‌خوانی

غلامرضا سازگار به اهمیت حضور هیئت‌های مهمان اشاره می‌کند و می‌گوید:از همان ابتدا هرکدام از هیئت‌ها که به چهارسوی بازار می‌رسیدند ۱۰دقیقه فرصت داشتند عزاداری کنند. برای اینکه جمع عزاداران به‌صورت یک دست نوحه‌خوانی کنند یک نفر اشعار را روی تابلو می‌نوشت و بالای سر نگه می‌داشت تا همه یکصدا شوند. پس از آن وارد صحن حرم حضرت عبدالعظیم(ع) می‌شدند و چند دقیقه‌ای را نیز در حیاط سوگواری می‌کردند. الان هم رسم به همین منوال است اما چون تعداد هیئت‌ها افزایش یافته این مراسم تا ساعت ۳ نیمه شب ادامه دارد.سال گذشته مستمعان این مراسم حدود ۵ هزار نفر بودند و حدود ۳ هزار نفر از استان تهران برای اجرای مراسم حضور داشتند.

نخستین مداح مجلس مسلمیه

«حیدر توکل» از مداحان اهل بیت(ع) با اشاره به مداحان و روضه‌خوان‌های قدیمی می‌گوید: از مداحان قدیمی که حدود ۱۵۰ سال گذشته در ایام مسلمیه شهرری حضور داشتند می‌توان به حاج‌محمد مرزوق عرب‌حائری اشاره کرد که حضور او در شهرری خودش داستانی دارد به این قرار که صنف پارچه‌فروش‌های تهران بعد از چند سال مقدمه‌چینی، هیئتی را به نام جان‌نثاران صنف بزاز تهران تأسیس کردند. محل هیئت هم مسجد میرزاموسی،نزدیک به مسجد جامع بازار انتخاب شد.برای اینکه مداحی و سینه‌زنی هیئت از همان ابتدا اصیل باشد طلبه‌ای از کربلا به نام حاج مرزوق را به این هیئت دعوت می‌کنند. در پی دعوت دومی که از سوی هیئت بنی‌فاطمه از حاج مرزوق صورت می‌گیرد، حاج مرزوق خواب حضرت امام حسین(ع) را می‌بیند و به‌دلیل عشق و ارادتی که به کربلا و حضرت امام حسین(ع) داشت تصمیم می‌گیرد به ایران برود.این سفر در سال ۱۲۷۰ اتفاق افتاد. طبق این حدیث که هر کس قبر حضرت عبد العظیم(ع) را زیارت کند قبر سیدالشهدا(ع)را زیارت کرده است ایام مسلمیه را در جوار حرم حضرت عبدالعظیم(ع) برگزار کرد و خیلی از شاگردان او معتقدند که از زمان حضور حاج مرزوق مراسم ایام مسلمیه در شهرری برگزار شده است.از شاگردان بنام حاج مرزوق که تا پایان عمرشان در مراسم مسلمیه شرکت داشتند می‌توان به حاج اکبر ناظم، مرحوم آقاشاه حسین، حاج محمد علامه، حاج محمدعلی اسلامی و حاج عباس زریباف اشاره کرد.

پذیرایی اهالی شهرری در خانه‌ها

حسینیه مسلم ابن عقیل در محله شاه غلامان شهرری قدمتی طولانی دارد و حتی قبل از ساخت این حسینیه پیرغلامانی که در آن حضور پر رنگی داشتند ۷۰سال گذشته در هیئت کودکان شاه غلامان فعال بودند.

اکبر کاوه از پیشکسوتان مداحی و زمینه‌خوانی که مدیریت حسینیه مسلم ابن عقیل را بر عهده دارد می‌گوید: «وقتی مداحان و روضه‌خوانان قدیمی این شهر میزبان عزاداران مسلمیه بودند ما هنوز به دنیا نیامده بودیم. تعداد حسینیه‌ها در شهرری محدود بود و اهالی خانه‌های خود را برای پذیرایی از عزاداران مسلمیه تهران آماده می‌کردند.» اکبر کاوه که نوه کربلایی رضا از مداحان معروف تکیه میدان بزرگ شهرری است می‌گوید:پدربزرگم حدود ۱۵۰سال گذشته همراه با جمعی از مداحان و تکیه‌داران قدیمی میزبان هیئت‌های قدیمی تهران بودند.قدیم‌ترها هیئت‌ها براساس صنف شغلی آنها تشکیل می‌شد، مثل صنف بزازها، آهنگرها، خراط‌ها و... . پدربزرگم کربلایی رضا که از آهنگران و مداحان تکیه بزرگ شهرری بود در ایام مسلمیه میزبان هیئت آهنگران در خانه‌اش بود. حالا که حسینیه‌ای هم به نام حسینیه مسلم ابن عقیل(ع) در جوار حرم حضرت عبدالعظیم(ع) داریم همچنان در ایام مسلمیه میزبان هیئت‌های تهرانی می‌شویم.»

مهمان طوعه عاقبت فدا شد

اکبر کاوه به قدمت طولانی مراسم مسلمیه اشاره می‌کند و می‌گوید: «اسناد دیگری در دست داریم که می‌گوید قدمت این مراسم به ۱۵۰ سال پیش بازمی‌گردد. اشعاری روی پوست حیوانات ثبت شده است که این اشعار در وصف شهادت مسلم سروده شده است.» او یکی از ابیات معروف که عزاداران مسلمیه با یکدیگر قرائت می‌کردند را برایمان بازخوانی می‌کند:«مهمان طوعه عاقبت فدا شد/حسین حسین گفت و سرش جدا شد.» یا «در میان کوفیان من یک تنه یار توام، من گرفتار توام /تو علی هستی و من میثم تمار توام، من گرفتار توام»

مداحی یک تبعیدی و دستگیری توسط ساواک

یکی از خاطراتی که از بزرگان نقل شده است مربوط به حضور حاج‌عباس زریباف از مداحان معروف وقت است. او قبل از انقلاب به یکی از شهرهای دور تبعید شده بود. هنوز زمان تبعیداو تمام نشده بود که پنهانی برای برگزاری مراسم مسلمیه به شهرری آمد و بعد از اینکه در چهارسوی بازار مراسم پرشوری را برگزار کرد و از چهارپایه پایین آمد توسط ساواک دستگیر شد.طی سال‌هایی که در دوره پهلوی اول روضه‌خوانی و حرکت دسته‌های عزاداری ممنوع بود مراسم مسلمیه در صحن و بازار حرم برگزار می‌شد و منبری‌هایی مثل آقایان فلسفی و خراسانی سخنرانی می‌کردند.

خیمه‌ای که برپا می‌ماند

مرحوم «امیر نوارچی» از برپاکنندگان مراسم مسلمیه در چهارسوی بازار و فرزند مداح و شاعر معروف «حاج حسین نوارچی» بود. امیر نوارچی چند سال پیش طی اقدامی خودجوش، خیمه بزرگی را در بلندترین طاق بازار(چهارسوی بازار) برپا کرد. اهالی و بازاریان بازار حرم شاهد بودند که او چند هفته مانده به ایام مسلمیه با جان و دل فعالیت می‌کرد تا شرایط را برای حضور مهمان‌های حرم آماده کند.او خیمه عزا را طبق سنت و آیین قدیمی در بازار، برپا می‌کرد درست در جایی که بیش از یک قرن چهارپایه مداحان قرار گرفته بود. نوارچی با جمع‌آوری و نصب قاب عکس‌های قدیمی مداحانی که در مراسم مسلمیه شرکت داشتند نام و یاد آنها را زنده نگه می‌داشت و حالا چند سالی است که عکس او میان عکس‌های خدمتگزاران و مداحان روی خیمه مسلمیه قرار گرفته است. امیر نوارچی از مداحان و شاعران اهل‌بیت بود.پدرش حسین نوارچی نیز از بنیانگذاران هیئت ابوالفضلی‌ها واقع در خیابان حرم بوده است.هیئت ابوالفضلی‌ها از ۸۰ سال پیش وقتی هنوز به‌صورت سیار اداره می‌شد میزبان مهمان‌های ایام مسلمیه بود. این حسینیه و هیئت ابوالفضلی‌ها همچنان میزبان مداحان جامعه‌الذاکرین تهران در ایام مسلمیه است.

از دعوت کوفیان تا شهادت در کوفه

۱۵ رمضان سال ۶۰ هجری
هزاران نامه از طرف اهالی کوفه به‌دست امام حسین(ع)رسید. مسلم بن عقیل برای بررسی اوضاع به شهر کوفه رفت.

۵شوال سال ۶۰ هجری
ورود مسلم بن عقیل به کوفه و استقبال مردم از او به‌طوری که خیلی‌ها با او بیعت کردند.

۱۱ذیقعده سال ۶۰ هجری
مسلم بن عقیل برای امام نامه نوشت و از او دعوت کرد که به کوفه بیاید.

۸ذیحجه سال ۶۰ هجری
در این روز هانی از یاران مسلم دستگیر شد و به شهادت رسید.مسلم بن عقیل با ۴ هزارنفر از همراهان خود در کوفه همراه شدند اما در همان روز آنها از دور مسلم پراکنده شدند و مسلم بن عقیل تنها ماند و در خانه «طوعه» پیرزن کوفی پناه گرفت.امام حسین(ع) مناسک حج را نیمه تمام گذاشت و پس از ایراد خطبه با ۷۲ نفر از افراد خانواده و یاران خود به سمت کوفه حرکت کردند.

۹ذیحجه سال ۶۰ هجری
درگیری مسلم با کوفیان، دستگیری سفیر سیدالشهدا و به شهادت رساندن او در همین روز.